

Program ZHP

Opracowanie wyników badań jakościowych na podstawie dokumentów wewnętrznych ZHP w celu ustalenia tego, jak definiują one program ZHP.

Rekomendacje

Należy stworzyć i wypromować spójną definicję programu w ZHP z nacechowaniem praktycznym oraz ujedynolicić dokumenty w tym zakresie.

Wstęp

Praca instruktora polega na wychowaniu młodego człowieka, jest on wychowawcą pomocniczym i w miarę swoich możliwości wspiera wysiłki rodziców oraz nauczycieli. Z pozoru mogłoby się wydawać, że wpływ harcerstwa, który ograniczony jest do kilku zbiórek, biwaków, rajdów i obozów jest niewielki, jednak nie do przecenienia jest wpływ relacji między harcerzami i dźwigni w postaci Harcerskiego Systemu Wychowawczego. Młodzi ludzie porównują się ze swoimi rówieśnikami i naśladują ich, a często niewiele starszy od nich instruktor zostaje autorytetem, gdyż dzieli się nie tylko wiedzą, ale przede wszystkim umiejętnościami i doświadczeniami, do tego nasze działanie przekłada się na zaangażowanie, identyfikację harcerzy z zasadami, pracę nad sobą i wiele innych.

Tak na prawdę nie umiem stwierdzić, jak działa HSW, ponieważ najwięcej o nim nauczyłem się działając w drużynie i później z drużyną, ale wierzę, że działa. Każdy instruktor może podać nie jeden przykład mniejszych lub większych sukcesów wychowawczych, które odniósł pełniąc służbę. Od strony praktycznej HSW zawsze było dla mnie dopracowane, spójne i genialne w swojej prostocie. Oczywiście nie jest łatwo sprawić, żeby w drużynie działały bez zarzutu wszystkie elementy metody w zgodzie ze wszystkimi cechami metody, a program był ciekawy, często któryś z elementów w drużynie kuleje, w końcu dążymy do ideału. I już w poprzednim zdaniu wpadłem w logiczną pułapkę. Dlaczego wymieniam program obok elementów metody, kiedy „stale doskonalony i stymulujący program” jest jednym z nich? Sam nigdy nie zwróciłem na to uwagi, ani kiedy uczone mnie teorii HSW za pomocą statku, który program miał na dwóch żaglach, ani później kiedy już sam pomagałem innym instruktorom, jednak program pojawia się w HSW dwukrotnie. Podejmując się zadania związanego właśnie z tym, czym tak na prawdę jest program, wydawało mi się, że będzie to ciekawe i pouczające. Niestety, im dłużej się nad tym zastanawiałem, tym więcej miałem wątpliwości. Najbardziej w próbach stwierdzenia, czym tak na prawdę jest program, przeszkadzało mi właśnie to powtórzenie. Pytałem również wielu instruktorów o ich zdanie na ten temat, niestety bez skutku. Dla jednych

program był wszystkim, dla innych tylko osnową. Moim najważniejszym wnioskiem z tych rozmów był fakt, że odpowiedź nie jest ani prosta ani intuicyjna, a właśnie taka powinna być.

Odpowiedź na pytanie, czym jest program w harcerstwie i jak go zdefiniować wydaje się szczególnie ważna dla realizacji naszych celów. Żeby drużynowi dobrze przygotowywali program, komendy hufców potrafiły właściwie wspierać ich w tych zadaniach, aby przygotowane materiały programowe właściwie realizowały swoje zadanie, musimy z całą pewnością i bez cienia wątpliwości odpowiedzieć na pytanie, czym jest program.

Nie możemy się zadowolić wysublimowaną definicją, która będzie niezrozumiała dla laików, nie możemy też zbyć tematu ogólnym stwierdzeniem, ani potraktować słowa program jako wytrychu. Właśnie dlatego pytanie, na które próby odpowiedzi się podjąłem, okazało się wyzwaniem mnie przerastającym. Nie dlatego, że nie umiem na nie odpowiedzieć, ale dlatego, co z tej odpowiedzi wynika dla Związku.

Co o programie mówią dokumenty ZHP

Podstawy wychowawcze ZHP

- To Prawo Harcerskie (Prawo Zucha, Zobowiązanie Instruktorskie), a nie **atrakcje programowe** determinują nasze działanie. Praca z Prawem kształtuje człowieka, który całym życiem służy **Bogu, Polsce, innym ludziom**. To podjęta służba i braterstwo wobec innych, zastąpienie własnego „ja” służbą, a nie tylko wiedza, umiejętności, staż harcerski potwierdzają, że został osiągnięty w pełni nasz wychowawczy cel.
- Tak budujemy organizację, układamy pracę, tworzymy **program** czy dzielimy zadania, aby umożliwić wszechstronny - **duchowy, emocjonalny, intelektualny, społeczny i fizyczny** - rozwój.
- ZHP realizuje cele przez harcerski system wychowawczy rozumiany jako jedność zasad harcerskiego wychowania, metody i **programu**, w którym istotną rolę odgrywa osobisty przykład instruktora.
- **STALE DOSKONALONY i STYMULUJĄCY PROGRAM**
Program powinien być wszechstronny tak, jak wszechstronny powinien być rozwój. Tak, aby każdy mógł w nim znaleźć coś dla siebie. Celem jest rozbudzanie zainteresowań, zaciekawienie, zachęcenie do zdobywania nowej wiedzy i umiejętności, poszukiwania dróg indywidualnego rozwoju. To wszystko musi się złożyć na program: zastępu, drużyny, hufca, chorągwi, ZHP. Dzięki dobremu zaplanowaniu i podjęciu działań indywidualnych i zbiorowych (zbiórka, obóz harcerski, kolonia zuchowa, rajd, festiwal...) program będzie stymulował rozwój każdej jednostki, a tym samym całej naszej organizacji. Ważne jest wykorzystywanie w harcerskiej pracy instrumentów metodycznych (stopnie, gwiazdki, sprawności, znaki służb...), form pracy, propozycji i inspiracji zucha, harcerza, harcerza starszego, wędrownika i instruktora, ale także pomysłów różnych zespołów i grup oraz pobudzanie do samodoskonalenia się i aktywnego udziału w życiu harcerskim. Program musi być **pożyteczny i potrzebny** każdemu, kto w nim uczestniczy, trzeba go wciąż aktualizować i tworzyć w perspektywie otaczającej nas rzeczywistości. Realizacja programu powinna być **silnym, gorącym, intensywnym, pełnym napięcia, ale zawsze pozytywnym przeżyciem**, na które czeka się z przyspieszonym biciem serca i które zawsze wzbudza chęć dalszego działania.
- **Pośredniością**

Wychowanie w harcerstwie następuje nie wprost, ale przez podejmowanie działań, zdobywanie coraz wyższych stopni i nowych sprawności, uczestnictwo w **atrakcyjnym programie**. Celem jest podejmowanie przez każdego wysiłku a nie proponowanie gotowych rozwiązań. Postępując zgodnie z Prawem i Przyrzeczeniem, działając i współpracując z innymi uczymy się życia.

- **Najważniejszym harcerskim wychowawcą jest drużynowy**. Dla realizacji celu naszej organizacji buduje on w drużynie **program wychowawczy**, indywidualnie odpowiadający na potrzeby członków drużyny, ale oparty na takich samych dla całej organizacji podstawach wychowawczych. Przez program rozumiemy całokształt działań celowo podejmowanych przez instruktora i gromadę/drużynę oraz stawianie wyzwań dla wspierania rozwoju młodego człowieka, kształtowania jego charakteru. Składają się na niego zadania stopni, gwiazdek zuchowych i sprawności, zadania zespołowe, znaki służb, projekty, obóz, kolonia zuchowa itd. **Program** jest realizowany na szczeblu gromady i drużyny, a oparty na tych samych dla całej organizacji wartościach. Dla wspierania działań wychowawczych drużynowego harcerskie komendy w swoim **programie** pracy zawierają działania wzmacniające realizację **programu** gromad i drużyn.

Uchwała XXXVIII Zjazdu Związku Harcerstwa Polskiego z dnia 8 grudnia 2013 r. w sprawie wzmocnienia działalności programowej drużyn i gromad

- Zbliżające się 100-lecie Związku Harcerstwa Polskiego, które będziemy obchodzić w 2018 roku, jest doskonałą okazją do ponownego odkrycia zalet harcerskiego **programu**, który obok harcerskiej metody stanowi fundament naszej pracy wychowawczej.
- **Program ZHP, czyli to, czym zajmują się gromady i drużyny**, zaraz obok metody harcerskiej stanowi o harcerskości ruchu. Atutem programu ZHP jest różnorodność podejmowanych działań. Jednakże, aby móc mówić to tym, że program jest harcerski musi zmierzać on do realizacji *Misji ZHP* i w konsekwencji do kształtowania młodych ludzi na wzór wskazany w *Podstawach Wychowawczych ZHP*. Aby to osiągnąć, harcerski program powinien być:
  - **aktualny** - nie powinien rekonstruować historii, lecz ją tworzyć,
  - **atrakcyjny dla młodych ludzi** - czyli odpowiadający na ich potrzeby, a nie ulegający przelotnym modom,
  - **społecznie użyteczny** - zaangażowany w życie swojej małej i dużej społeczności, a nie skupiony tylko na sprawach gromady/drużyny,
  - **przemyślany i zaplanowany** - powinien przynosić pozytywne zmiany, a nie być zbiorem przypadkowych działań; stawiane cele powinny być wychowawcze.
- Tylko podejmowanie zadań we wszystkich **kierunkach programowych** może zagwarantować sukces wychowawczy w gromadach i drużynach polegający na wszechstronnym rozwoju. Pominięcie któregośkolwiek z nich pozbawia nas strategicznej przewagi programowej wypracowywanej latami w Związku Harcerstwa Polskiego.
- Realizując **harcerski program**, należy również pamiętać, że harcerstwo nie może zamykać się do wewnątrz. Harcerski program powinien rozwiązywać problemy i reagować na zjawiska w życiu społecznym wokół nas:
  - rozwiązywać problemy wychowawcze w gromadzie/drużynie - poprzez właściwe stawianie celów i ich realizowanie;
  - rozwiązywać problemy wychowawcze w szerszym środowisku (mieście, regionie, kraju) - temu powinny służyć propozycje programowe realizowane w hufcu, chorągwi lub całej organizacji;
  - podejmować służbę na rzecz środowiska lokalnego, regionu, kraju.

- **Harcerski program**, aby był skuteczny, musi być rozwijany i doskonalony w kolejnych latach pracy gromady i drużyny.

ZASADY WSPIERANIA PROGRAMOWO-METODYCZNEGO DRUŻYNOWYCH W ZHP

- W celu realizacji misji, drużynowy buduje w gromadzie/drużynie **program** wychowawczy. **Program** budowany jest na podstawie charakterystyki członków organizacji, ich potrzeb, marzeń, charakterystyki otoczenia działania gromady/drużyny.
- W celu realizacji misji, drużynowy buduje w gromadzie/drużynie **program** wychowawczy. **Program** budowany jest na podstawie charakterystyki członków organizacji, ich potrzeb, marzeń, charakterystyki otoczenia działania gromady/drużyny.
- **Przez program rozumiemy całokształt działań podejmowanych przez drużynowego służących wychowaniu młodego człowieka.** Celem tych działań jest wspieranie dzieci i młodzieży we wszechstronnym rozwoju i kształtowaniu charakteru. Program jest realizowany w gromadzie/drużynie i oparty na tych samych dla całej organizacji wartościach. Dla wspierania drużynowego, harcerskie komendy tworzą propozycje i przedsięwzięcia programowe wzmacniające realizację programu gromad/drużyn.
- Działania **programowe** podejmowane przez drużynowego w celu wychowania młodego człowieka zgodnie z priorytetami wychowawczymi zawartymi w *Podstawach Wychowawczych ZHP* powinny służyć kształtowaniu następujących cech: patriotyzm, świadomość obywatelska, odpowiedzialność, aktywność we wspólnocie, prawość i uczciwość oraz życie w zgodzie z zasadami (wynikającymi z wartości uniwersalnych, społecznych, Prawa i Przyrzeczenia Harcerskiego, wyznawanej religii), otwartość i radość, gotowość na zmiany, dzielność i zaradność, dbałość o zdrowie. Główną rolę w procesie tego wychowania odgrywa umiejętne stosowanie metody harcerskiej.
- **Na program składają się zaplanowane działania realizowane poprzez stosowanie:**
  - form pracy m.in. takich jak zbiórki, biwaki, rajdy,
  - obozów i kolonii zuchowych podsumowujące roczną pracę gromad/drużyn,
  - instrumentów metodycznych takich jak: stopnie i sprawności, znaki służb, projekty.
  - **przedsięwzięć programowych** - organizowanych przez środowiska lub harcerskie komendy form typu rajdy, festiwale, zloty, umożliwiających gromadom/drużynom możliwość poznania innych gromad/drużyn, wymianę doświadczeń, promocję gromady/drużyny w środowisku.
  - **propozycji programowych** - zestawów działań proponowanych drużynom w celu wzbogacenia ich programów wychowawczych. Działania te dotyczą różnych dziedzin aktywności rozwijających i zaspakajających potrzeby członków drużyn. Mogą też dotyczyć potrzeb społecznych środowiska. Realizacja propozycji programowych uzależniona jest od decyzji drużynowego - w zależności od tego, czy dana propozycja programowa wspomaga realizację celów wychowawczych założonych w programie gromady/drużyny. Propozycja programowa zawiera wskazówki do realizacji konkretnych celów wychowawczych będące inspiracją programową dla drużynowych. Umożliwia im wykazanie się własną inwencją i inicjatywą. Może składać się z zestawu konspektów zbiórek i innych konkretnych materiałów repertuarowych do wykorzystania przez drużynowego. Mogą to być propozycje do wykorzystania w codziennej działalności (Woda jest Życiem, Ścieżkami zdrowia itp.) jak i okazjonalnie (Święto Flagi, 10 kroków do stulecia, itp.).

- **Idei programowej** - przewodniej myśli programowej dla całego Związku Harcerstwa Polskiego na dany rok (lub kilka lat), która powinna być uwzględniona w programie przez wszystkich drużynowych ze względu na ważne cele dla całej Organizacji.
- Cały dokument!